УДК 364.6-053.9.(477+450)

Марчанчин О.І.,
викладач кафедри економіки та обліку господарської діяльності
Нововолинський факультет
Тернопільський національний економічний університет

ЕКСПОРТ ТА ІМПОРТ ПЕНСІЇ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ІТАЛІЄЮ

Постановка проблеми. Питання трудового захисту мігрантів сьогодні, як ніколи, стає актуальним, оскільки багато українських громадян виїжджають на заробітки за кордон, шукаючи вищого рівня оплати праці, можливостей професійного зростання. Серед них багато працівників середнього віку, які вже мають необхідний страховий стаж для майбутньої пенсії, а чимало вже одержують українську пенсію. Молоді ж мігранти, як правило, не задумуються про пенсійні перспективи і гадають, що їм до цього ще дуже далеко. Однак з прийняттям ЗУ "Про загальнообов'язкове пенсійне страхування", який набув чинності з 01.01.2004 року та після пенсійної реформи 2011 року в Україні постала система, яка передбачає отримання пенсії за умови сплати страхових внесків до Пенсійного фонду строком не менше 35-ти років.

Сьогодні залишається відкритою проблема пенсійного захисту наших громадян, які працювали або працюють в Італії і не мають права, при поверненні в Україну на врахування цього стажу при розрахунку пенсії Пенсійним фондом. Також нормами чинного законодавства не передбачено переведення вже нарахованої української пенсії для легальних мігрантів в Італію. Зазначену проблему не можна назвати новою, оскільки дискусії між науковцями, практиками, представниками урядів України та Італії щодо підписання двосторонньої угоди про співробітництво в галузі працевлаштування не припиняються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Хоча проблемами пенсійного забезпечення в Україні цікавиться багато вітчизняних вчених, економістів-практиків, однак одиниці з них торкаються у своїх працях саме захисту громадян при процедурі експорту чи імпорту пенсій між Україною та Італією.

Найчастіше такі проблеми обговорюються на форумах українських емігрантів в Італії [3; 4; 6]. Також дослідженням у даній сфері займаються на урядовому та законодавчому рівнях влади двох країн при підготовці українсько-італійської угоди про співробітництво в галузі працевлаштування та обговоренні її на офіційних зустрічах [8].

Постановка завдання. Основними завданнями статті є дослідження права українських громадян-мігрантів на експорт або імпорт пенсій з Італії в Україну або навпаки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українські "заробітчани" зможуть отримувати пенсії в Україні, але для цього між державами, в яких працюють наші співвітчизники, повинен бути підписаний договір про соціальне страхування. А гастарбайтери повинні легально працювати за кордоном і вносити пенсійні внески в країні перебування.

Серед країн з великою присутністю українських мігрантів є Італія – одна серед тих, з якою Україна все ще не має міжнародної угоди у сфері соціального захисту українських працівників. Для громадян України в Італії неможливе об’єднання робочого стажу й отримання пенсії за всі відпрацьовані роки як на батьківщині, так і за кордоном [2].

З метою організації на якісно новому рівні захисту прав та інтересів наших громадян, які виїхали за кордон з метою працевлаштування, Міністерство закордонних справ разом з іншими органами виконавчої влади України бере активну участь в опрацюванні низки проектів двосторонніх угод у сфері працевлаштування за кордоном. Міжнародні угоди умовно можна поділити на дві групи — укладені за територіальним принципом і за пропорційним.

Угоди за територіальним принципом, тобто пенсія призначається відповідно до законодавства Сторони, на території якої ця особа проживає і звернулась за призначенням пенсії, при цьому стаж роботи, набутий на території іншої Договірної Сторони, зараховується до трудового стажу, а за пропорційним принципом – кожна з Договірних Сторін призначає пенсію за стаж роботи, набутий на її території.

На даний час Україна є учасницею одинадцяти багатосторонніх міждержавних договорів у сфері працевлаштування та соціального захисту громадян України в рамках Співдружності незалежних держав (СНД), а також вісімнадцяти дво- та багатосторонніх міжнародних документів у сфері пенсійного забезпечення.

Посольство України в Італії стверджує, що "не упускало з уваги співробітництво в галузі працевлаштування та взаємодію в галузі міграції", і вважає, що "підписання такої україно-італійської угоди не є "панацеєю" для вирішення проблем", адже квоти для окремих націй не надто високі.

"Ще в червні 2001 року, коли міграція з України до Італії набула масового характеру, на розгляд італійської сторони було передано підготовлений проект міжурядової угоди про взаємне працевлаштування громадян та їх соціальний захист, — коментує проблему Оксана Драмарецька, перший секретар Посольства України в Італійській Республіці. — З огляду на те, що Україна, згідно з позицією італійської сторони, належить до країн — найбільших постачальниць нелегальних іммігрантів, Італія одразу обумовила підписання цієї угоди укладенням угоди про реадмісію (тобто домовленістю про приймання-передачу осіб, які перебувають на території сторін нелегально. — Авт.). Переговори щодо угоди про реадмісію — справа доволі складна. Вона лягає тягарем на бюджет України, бо має забезпечити повернення нелегалів на свою територію за власний рахунок. Незважаючи на це, українська сторона погодилася на підписання такої двосторонньої угоди з Італією, однак не встигла її укласти свого часу, адже починаючи з 2002 року Італія перенесла цю проблематику у формат переговорів України з Євросоюзом. Це, відповідно, ускладнило переговорний процес.

Після тривалих і вельми складних переговорів у червні 2007 року Україна підписала з Євросоюзом угоду про реадмісію, що дало змогу розблокувати переговори з італійською стороною стосовно угоди про працевлаштування. У вересні минулого року (2010 р. — Авт.) італійська сторона підготувала новий проект угоди про співробітництво в галузі працевлаштування, де відображено останні зміни в міграційному законодавстві Італії. Наразі цей проект опрацьовується українськими відомствами."

На нашу думку, така угода міститиме й вельми важливе положення щодо захисту прав трудових мігрантів. Вони користуватимуться такими ж правами, що й працівники приймаючої держави. Це стосується як умов праці, соціального захисту, соціальних пільг, так і фундаментальних прав працівників згідно з чинним законодавством приймаючої країни.

Надію на підписання такої угоди щиро поділяють тисячі українських емігрантів в Італії, не захищених дипломатичними паспортами. Гадаємо, вони на це заслужили, бо, за даними численних українських ЗМІ, шляхом офіційних банківських переказів українські трудові емігранти переслали на батьківщину в 2010 році 8,4 млрд. доларів, що становило 8% ВВП і вдвічі перевищило прямі інвестиції того ж року в українську економіку з-за кордону (4,8 млрд. доларів). Безперечно, в цій сумі немала частка припадає на італійських українців. Якщо наша держава не може забезпечити громадян робочими місцями й гідною зарплатою, то, щонайменше, мала б посприяти тим, хто, покладаючись лише на власні сили, підтримує свої родини та економіку всієї країни.

В Італії українські громадяни, які працюють легально і сплачують внески, мають право на соціальний захист та пенсійне забезпечення на рівні італійських громадян. За офіційними даними в Італії проживає понад 300 тис. українців, за неофіційними - понад 600 тис. Більшість наших співгромадян можуть розраховувати на пенсію за віком, яка буде залежати від загальної кількості сплачених контрибутів. Для цього необхідні дві умови: досягнення 65-річного віку та, як мінімум, 5 років сплачених внесків. Для акумулювання коштів у вигляді контрибутів на території Італії функціонує Інститут соціального забезпечення (INPS — Istituto Nazionale per l'Assicurazione), який надає послуги з соціального забезпечення. Механізми для розрахунку розмірів контрибутів та терміни їх сплати відмінні для найманих та автономних працівників [8].

Працівники-іноземці, які легально проживають в Італії, а також їх родини, повинні мати рівні права з працівниками-італійцями. Отже, їх заробітна плата, пенсія та лікарняні виплати не повинні бути нижчими, ніж у колег-італійців. Український працівник повинен мати право зареєструватися на біржі праці, отримати статус безробітного, зберегти право виплати пенсії у разі повернення на батьківщину.

Всі, хто повертається на батьківщину, зберігають їх страхові права і право на соціальний захист, проте не можуть вимагати повернення сплачених в Італії контрибутів. Лише після досягнення 65-ти років, за наявності сплати контрибутів не менше п'яти років робітник зможе отримувати пенсію, не залежно чи між Італією та Україною існують відповідні домовленості. Після досягнення відповідного віку іноземець повинен подати запит до INPS. Пенсія переводитиметься на його особистий банківський рахунок [4]. Цим фактично запроваджено нерівність прав (працівники України, мають право на пенсію після 60 років – чоловіки та 55-60 р. - жінки).

Серед українських працівників є багато людей, які розраховують на пенсію в Італії. Навіть, якщо її розмір буде 100-200 євро (1 026 – 2 052 грн. [1]), це однак більше, ніж їм запропонує українська держава.

Голова Християнського товариства українців Італії Олесь Городецький вважає, що багато хто свідомо планує попрацювати якомога довше в Італії, щоб дочекатися, коли їм виповниться 65 років, і навіть нехай сума пенсії буде нарахована лише за 5 чи 10 років роботи, однак, вона буде вища від тієї, яку начисляють в Україні за всі роки стажу [2].

Мінімальна пенсія, станом на 01.05.2012 року, в Італії становить 700 євро (7 183 грн.), проти 838 грн. — в Україні (у 8,6 разів менша), розмір же державної пенсії сягає 1,5 тис. євро (15 392 грн.), середня пенсія - 1 тис. євро (10 262 грн.), проти 3 539 грн. — в Україні на місяць (у 2,9 рази менша).

---

[1] *Тут і далі взято офіційний курс НБУ, станом на 15.05.2012 року —100 EUR/UAH = 1 026,1557*

У випадку, коли робітник вирішить повернутися в країну походження до досягнення італійського пенсійного віку (65 років), він може претендувати на визнання пенсії, заробленої в Італії, сумуючи робочий стаж. Однак це можливо тільки тоді, коли між двома країнами існує міжнародна домовленість. У цьому випадку пенсія буде нарахована на основі діючих національних законів. Нагадуємо, що подібна угода між Італією та Україною перебуває на стадії розгляду.

Ще одне правило, яке діє для іноземців інакше, ніж для італійців, стосується смерті працівника, який не досягнув 65 років. У цьому випадку пенсія для спадкоємців не передбачена, оскільки виплати починаються лише після досягнення визначеного віку. Родичі отримають лише суму, акумульовану виплатою контрибутів, розділену на кілька років. Якщо смерть працівника настане після 65 років, спадкоємці матимуть право щодо перерахування пенсії з Апеннін на загальних підставах, запроваджених для італійських працівників. Сезонні працівники, які повернулися на батьківщину, мають право перерахувати нагромаджені контрибути в Пенсійний фонд країни походження, а також зберегти можливість відновити їх в Італії у разі повернення [5].

Для робітників з числа громадян країн, що не входять до Євроунії, які залишилися на постійне проживання в Італії, чинними є закони, передбачені для працівників-італійців. Якщо такі громадяни мають фізичну або розумову непрацездатність, отримують таку ж пенсію, як і громадяни Італії. Проте її виплачують лише власникам "карти ді соджорно" (Carta di soggiorno) (дозвіл на постійне проживання, що видається Квестурою (місцеве поліцейське управління в Італії після шести років легального перебування в Італії, навіть якщо вони не працювали ні одного дня [5].

Разом з тим, доцільно розглянути проблеми пенсійного забезпечення українських емігрантів щодо отримання заробленої на батьківщині пенсії за її межами, зокрема на території Італії, шляхом перерахування відповідних сум на їхні особові банківські рахунки. Незважаючи на те, що роками з уст урядовців різних каденцій лунають обіцянки про майбутнє підписання двосторонньої угоди щодо соціального захисту громадян, вона ще й досі перебуває на стадії доопрацювання. За словами української сторони, процес гальмують італійці, оскільки мало зацікавлені у цьому, бо відповідно в Україні не має такої кількості громадян Італії, які б претендували тут на пенсії [2].

Крім того, в черговий раз, 12 травня 2010 р., Верховна Рада України не прийняла закон, яким передбачалося надати українцям, що проживають за кордоном, право на отримання пенсії. Варто зазначити, що проектом закону передбачалося скасувати норму, згідно з якою припинення виплати пенсії громадянину відбувалося на весь час проживання пенсіонера за кордоном, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України [1].

Висновки з даного дослідження. Підсумовуючи усе вище наведене, можна зробити висновки, що ратифікація і підписання українсько-італійської угоди про співробітництво в галузі працевлаштування дозволить повернутися більшості українським емігрантам назад на батьківщину та отримувати гідний розмір пенсії зароблений за кордоном. Це сприятиме притоку фінансових активів в Україну та зменшенню тиску на бюджет Пенсійного фонду, оскільки кошти будуть зараховуватися на банківські рахунки особи безпосередньо з іноземних джерел. Перспективними залишаються дослідження даного питання як на рівні українського уряду з використанням вітчизняного досвіду при підписання аналогічних угод з іншими державами, так і зарубіжного, особливо тих країн, які мають схожі з Україною пенсійні системи.

Література

1. ВР відмовила у наданні пенсії українцям, що проживають за кордоном: [Електронний ресурс] // Свобода, 2010. – №21. – Електронні дані. – [Італія], 2010. – Режим доступу до журн.: http://www.svoboda-news.com/arxiv/pdf/2010/ Svoboda-2010-21.pdf. – Загол. з титул. екрану. – Мова: укр. – Останнє поновлення : 21.05.2010.

2. Ґаттуччо Н. Пенсія заробітчан в Італії і по-українськи. День у житті України: [Електронний ресурс] / Наталія Ґаттуччо // ВВС Мій світ. – Електронні дані. – [Велика Британія], 2010. – Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/world/2010/09/100923_migrants_italy_gatucho_is.shtml. – Загол. з титул. екрану. – Мова: укр. – Останнє поновлення: 23.09.2010.

3. Как работается в Италии?: [Електронний ресурс]. – Електронні дані. – [Україна], 2012. – Режим доступу: http://www.career.ua/start/labor/nid_4642/. – Загол. з титул. екрану. – Мова: рос. – Опис зроблено: 01.04.2012.

4. Леоі Маріанджела Мені повернуть сплачені контрибути? [Електронний ресурс] / Вивчаємо закони - Поради адвокатів; пер. з італ. Даша Парінова // Українська газета.com (Ґазета для українців в Італії). – Електронні дані. – [Італія], 2010. – Режим доступу до журн.: – http://www.gazetaukrainska.com/2011-05-12-09-49-12/2011-05-12-09-49-27.html?start=20. – Загол. з титул. екрану. – Мова: укр. – Останнє поновлення: 22.12.2010.

5. Маріанна Сороневич Хресна дорога нелегала в Італії: [Електронний ресурс] // Віче (журнал Верховної ради України). – Електронні дані. – [Україна], 2012. – Режим доступу до журн.:

http://www.viche.info/journal/902/. – Загол. з титул. екрану. – Мова: укр., анг. – Опис зроблено: 01.04.2012.

6. Пенсія для мігрантів в Італії. [Електронний ресурс] / Вивчаємо закони - Італійське імміграційне законодавство; пер. з італ. Маріанни Сороневич // Українська газета.com (Газета для українців в Італії). – Електронні дані. – [Італія], 2011. – Режим доступу до журн.: – http://www.gazetaukrainska.com/2009-12-17-14-46-56/2011-04-04-12-29-18/1103-2011-01-10-12-46-18.html. – Загол. з титул. екрану. – Мова: укр. – Останнє поновлення: 12.07.2011.

7. Соколов В. Українська трудова імміграція в Італії / В. Соколов // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.viche.info/journal/1837/

8. Щодо обміну досвідом з питань співробітництва з державами Європейського Союзу та іншими державами у сфері трудової міграції [Електронний ресурс] / Інформація для мігрантів. – Електронні дані. – [Україна], 2005-2011. – Режим доступу: http://www.migration-info.org.ua/articleshow/article1.htm. – Загол. з титул. екрану. – Мова: укр. – Опис зроблено: 01.04.2012.

УДК 658.114

Баланюк Г.В.,
аспірант кафедри обліку і аудиту*
Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника

СУТНІСТЬ ПОНЯТЬ «УКЛАД» ТА «РІЗНОУКЛАДНІСТЬ»

Постановка проблеми. У зв'язку із проведенням аграрної реформи, в сільському господарстві України виникли процеси та явища, пов'язані з формуванням різноукладності на селі. Дослідження теоретичних засад розвитку різноукладності безпосередньо пов'язане із проблемами трансформації історично сформованих укладів та появи нових укладів і субукладів із властивими кожному з них особливостями. Проте в теоретичному аспекті залишається недостатньо визначеним саме даний категоріальний апарат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань теорії різноукладності є актуальною темою для науковців-економістів. Серед іноземних авторів їх розглядали В.П. Арашуков, В.Р. Боев, В.Н. Боробов, М.Я. Гефтер, А.М. Емельянов, А.А. Никонов, А.В. Петриков, Н.А. Светлакова, Ю.И. Семёнов, Н.В. Сычёв, Ж. Сундетов та ін. Серед вітчизняних авторів слід відзначити роботи В.Х. Бруса, В.М. Скупого, О.Ф. Стасіва, Л.М. Шевченко, В.В. Юрчишина та ін. Однак сутність поняття *різноукладність* потребує більш детального дослідження.

Постановка завдання. Стаття має на меті розглянути погляди різних авторів на трактування категорії *різноукладність* та сумісне із нею поняття уклад; запропонувати власне визначення *укладу* та *різноукладності*.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для визначення теоретичної сутності категорії *різноукладність* необхідно спочатку розглянути поняття *уклад*, адже воно лежить в основі формування різноукладності.

В законодавстві України не наведено визначення понять *уклад* та *різноукладність*. Проте, якщо розглядати різноукладність як сукупність кількох організаційно-правових форм господарювання, то за допомогою Класифікатора Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації можна дізнатися, які на даний час в Україні існують організаційно-правові форми господарюючих суб'єктів. Вони встановлені такими законодавчими актами України, як Закон України "Про підприємства" (ст. 2, 3), Закон України "Про підприємництво" (ст. 1, 2, 6), Закон України "Про господарські товариства"(ст. 9, 24, 25, 50, 65, 66, 75), Закон України "Про споживчу кооперацію"(ст. 5, 8), Закон України "Про оренду майна державних підприємств та організацій" (ст. 2, 4, 5, 6, 9), Закон України "Про селянське (фермерське) господарство" (ст. 2), Закон України "Про об'єднання громадян" (ст. 2, 3) та ін. [1, с. 1].

Серед науковців, які досліджували дані категорії, немає єдиної думки щодо визначення їх економічної сутності. Спільною рисою у визначеннях сутності укладу радянських часів було те, що в них не розглядалися відносини власності, оскільки на той час в країні вважалося, що власником землі та усіх надбань суспільства є держава.

**Науковий керівник: Юрчишин В.В. – д.е.н., професор*